

Olav Slettos bøker om Loke

Av Eva-Charlotte Amundsen Mørk

Dette er en bearbejdet versjon av foredraget jeg hadde på Olav Sletto-dagen i oktober 2016, som var et bearbejdet utvalg av masteravhandlingen min: Mytologisk prefigurasjon i Olav Slettos bøker om Loke.

Aller først: hvorfor Loke-bøkene? Planen var egentlig å skrive om noe annet, men da jeg først leste om Slettos Loke-bøker – i et avsnitt i Gerd Karin Omdals *Grenseerfaringer. Fantastisk litteratur i Norge og omegn* – ble planen å skrive om første bok i Loke-serien, i tillegg til noen andre romaner. Etter hvert som jeg fordypet meg i Slettos serie, og oppdaget hvor mange lag den har av intertekstualitet og underliggende mening, ble jeg mer og mer fascinert. Spesielt det mytologiske og det kristne aspektet interesserte meg veldig, og er også det jeg har valgt å fokusere på i dette utvalget. I tillegg hadde jeg en del kontakt med Eva Almhjell, som var utrolig ivrig og begeistret for Olav Sletto, noe som hadde en svært smittsom effekt på meg. Den endelige planen ble altså å fokusere avhandlingen kun på Loke-serien, noe jeg er veldig glad for i dag.

Jeg skal først si litt om serien generelt, dens mottakelse i sin samtid og dens sjanger. Deretter skal jeg gå litt mer inn i selve teksten, og fortelle om bruken av norrøn og kristen mytologi. Jeg skal ikke si noe særlig mye om forfatteren, da de fleste, kanskje alle, som leser dette årsheftet kan mer om det emnet enn det jeg kan.

Loke-serien

Den første boken, *Loke*, ble utgitt i 1915, og året etter kom *Domen*, som skal leses som nummer fire. Sletto hadde egentlig tenkt det som en trilogi, men den midterste delen ble til to bøker: *Millom eldar* (1917) og *Skyming* (1918).

Serien er bygget på den norrøne mytologien, og Sletto viser grundig kjennskap til stoffet. Karakterer som Loke og Odin er lett gjenkjennelige, og Sletto utnytter flere elementer fra forelegget. Han gjør seg likevel ikke avhengig av å følge verken innhold eller struktur, og går til tider langt vekk fra mytene slik vi kjenner dem. I tillegg til den norrøne gudelæren inneholder bøkene flere elementer fra bibelsk mytologi, som også er med på å forme forståelsen av både

karakterer og hendelser i verket. Sletto bruker en kjent mytologi til å fortelle både en historie om karakteren Loke, og samtidig en dypere fortelling om mennesket generelt.

Olav Sletto er – dessverre – en relativt ukjent forfatter i vår samtid, og når han først nevnes, er det som regel i forbindelse med heimstaddiktinga hans.

Uten noen form for spørreundersøkelse er jeg ganske sikker på at de fire bøkene som utgjør Loke-serien ikke blir lest i særlig stor grad i dag. I sin samtid ble de både hyllet og slaktet – men mest det siste. Dette kan vi lese i Dale og Reintons “Ei bok om Olav Sletto”. Men forfatteren selv følte at den siste i serien, *Domen*, var det beste han hadde gjort, uansett hva kritikerne mente: “Det er det beste eg har gjort, folk kan segja kva dei vil” (Dale og Reinton, 1966: 72).

Bøkene er riktignok ikke helt enkle å komme gjennom, både på grunn av det til tider svært vanskelige språket og den symbolmettede stilen. Dette kan gjøre innholdet vanskelig tilgjengelig, noe enhver leser av Loke-bøkene trolig har kjent frustrasjonen av. Slettos egen beskrivelse av stilen er “sterk rytmisk prosa” (Hol bygdearkiv, Olav Sletto), og han kaller det et “lyrisk-episk dikt” (Ibid.). Det er absolutt ikke noe man bare skummer gjennom på solsenga (!). Hvis man likevel velger å dykke ned i Loke-serien, vil man etter hvert oppdage en svært spennende historie, formulert i et poetisk språk som ofte utvasker grensene mellom prosa og poesi. Som en kritiker sa: “Egentlig letlæst er den ikke. Men har man først tat fat paa den, slipper man den ikke”. (Hol bygdearkiv, Erik Lie).

Med unntak av noen få, svært begeistrede lesere, var kritikken av Loke-verket generelt negativ. Samtidens lesere slet med å forstå symbolikken i bøkene, selv om de kunne ane at det lå en dypere mening bak. En kritiker skrev at “bokens fabel er bare et middel til at finde uttrykk for merkelige tanker. Men hvilke tanker? Jeg aner jo at man står likeoverfor en alvorlig villet religiøs-filosofisk digtning. Men jeg fatter ikke hvor den bærer hen” (Dale og Reinton, 1966: 67).

I 1923 ga Johan Austbø ut *Olav Sletto. Ein studie*. Han forstod tilsynelatende mye av det symbolske ved Loke-serien, men mente at det nettopp på grunn av at det “ligg for djupt og for høgt” (Austbø, 1923: 21), aldri ville bli særlig populært. Han hadde likevel håp om at det kunne bli stående som et av de klassiske verkene i norsk litteratur, og enkelte mente til og med at “Sletto kom til å bli den neste store prosadiktaren i norsk bokheim etter Duun og Uppdal” (Dale og Reinton, 1966: 150). Noen slik status fikk verken Sletto eller Loke-verket.

Loke-serien som fantasy

Slettos verk om Loke hører hjemme i fantasy-sjangeren, og er kanskje “den første serien med fantasybøker i Norge i moderne forstand” (Omdal, 2010: 162). Selve fantasysjangeren er vanskelig å definere, men det er en generell enighet blant litteraturteoretikere om at det handler om konstruksjonen av det umulige. Sletto beskriver en verden som har mange likheter med vår, men som samtidig er så tydelig annerledes enn den at den må karakteriseres som en sekundær verden, altså en annen verden enn den vi befinner oss i, som er primærverdenen. Denne sekundære verdenen er full av magi og magiske vesener, men har klare trekk fra historisk vikingtid. Tydeligst er dette i Slettos skildring av Mannheimen, som inneholder flere referanser til denne perioden, for eksempel vikingferd og blot. Samtidig er det flere trekk som hører mer hjemme i middelalderen, slik som opprettelsen av byen Mikillborg og det enorme byggverket Himmeltårnet. Olav Sletto forsøker aldri å bygge opp et virkelighetsilluderende univers, og er dermed heller ikke forpliktet til å begrense seg til markører fra et historisk realistisk vikingesamfunn.

Som norrøn fantasy litteratur uten barn eller ungdommer som tiltenkt aldersgruppe, er Loke-serien en sjeldenhet i verdenslitteraturen. Den mest kjente innen denne kategorien er J.R.R. Tolkiens *The Lord of the Rings* (1954-1955), som bruker de norrøne mytene i langt mindre grad enn det Sletto gjør.

Handlingsreferat

I *Loke* (1915) får vi vite at gudene og jotnene er i krig med hverandre, fordi Odin har drept jotnen Ymer. Loke er en blanding av menneske, jotun og gud, noe som blant annet gjør at han slites mellom forskjellige sinnelag. Denne indre spliden er et vesentlig karaktertrekk ved Loke – og en grunn til bekymring for Odin. Loke blir tatt med opp til det paradisiske Valhall, hvor Odin gjør Loke til sin fosterbror, og gir ham evnen til å fly, til å kaste runer, og lærer ham om hvordan tidsringen ble ødelagt. Loke plages av eksistensiell tvil og ser syner av den første han drepte: dvergesmeden Krypling, som han vokste opp hos. Under Lagnadstreet møter han Sigyn, som han umiddelbart føler en kobling til. Jotunjenta Heid er en tilbakevendende figur som tar Lokes lagnadsring, og lover ham at han skal bli far til hennes tre barn. Hun tar ham med til jotnen Vavtrudnir, som får frem gudehatet i Loke. Vavtrudnir lærer Loke om den endelige Storstriden

som skal komme, men lyver og sier at Balder er nødt til å dø for at det skal skje. Snakket om en endelig strid finner gjenklang hos Loke, som bestemmer seg for at han kun vil tjene den høyeste av maktene. Loke mistror nå Odin, og føler seg ikke lenger til rette i Valhall. Han er full av spørsmål og tvil. En ting føler han seg trygg på, og det er at Storstriden skal gi ham både svar og fred. Loke klarer etter hvert å drepe Balder, noe som utløser en krise i Valhall, men ingen Storstrid, og Loke forstår at han er blitt lurt av jotnene. Like fullt klarer Heid å manipulere Loke, og han bestemmer seg for at han tror Storstriden skal komme likevel, og at verken guder eller jotner skal vinne, men en tredje makt. Han tror at denne tredje makten er menneskeheten, og derfor må han samle menneskene til ett ting. Loke drar tilbake til Mannheimen, og Sigyn følger etter ham.

I *Millom eldar* (1917) følger vi hovedsakelig Hermod, som etter hvert blir Lokes tårnskald. Han kommer til kongsbyen Mikillborg, hvor Loke forbereder seg på hærferd gjennom Ginnungagap. Loke har nå overvunnet alle menneskehetens konger, og samler de underkastede til seiersgilde og ting, hvor mennesker ofres – ikke til gudene, men til menneskets mot. Loke har tatt Vavtrudnir til fange, og tvinger ham til å arbeide i en kvern som maler mennesker om til gull. Loke blir mer og mer irritert på Sigyn, som forsøker å få frem det gode og fredelige i Loke, mens Loke er villig til å ofre hva som helst for sitt ultimate mål: menneskehetens seier over guder og jotner. Sigyn blir etter hvert erstattet av Heid (forkledd som “dronning Huld”), som har en fordervende innvirkning på Loke. Etter hvert blir Loke mer og mer full av usikkerhet, dødsangst og eksistensiell tvil, og han blir plaget av syner av Krypling og minner om Balder. Lokes ulike ættedrag sliter i ham, han vet ikke hvem han selv er – og hans forsøk på å etterligne Odin har mislyktes. Lokes refleksjoner blir stadig avbrutt av “Huld”, som vil at Loke skal være “konge for gledskapen”, og drar ham med inn i en forblindende rus av sanselig nytelse. Hermod skald blir etter hvert mer og mer desillusjonert. Han ser Loke for den han er, samtidig som han forstår at han selv har snakket Loke etter munnen. Hermod advarer Loke mot å stole på “Huld”, og sier at han “staar millom eldar”, noe som gir “Huld” ideen om å la Hermod dø en smertefull død mellom to bål. Mens Hermod brenner, avslører “Huld” at hun egentlig er Heid, og hun og Loke går sammen ut i skogen.

I *Skyming* (1918) tar karakteren Illuge over for Hermod, både som tårnskald og som Lokes mest tiltrodde undersått. Illuge samarbeider med Toralv Halt, som er lederen for motkjemperne av Loke og har gjort avtaler med kongene om at de ikke skal sende mer korn før

Loke er fjernet fra tronen. Folket i Mikillborg har altså ikke noe mat, og etter hvert kommer også sykdom til byen. Sigyn forsøker å advare Loke, og gir ham gode råd, men han støter henne fra seg og tror heller på Heid. Når Sigyn rømmer fra byen tenker folket at Heid og/eller Loke har drept henne, og motviljen mot Loke vokser. Illuge observerer hvordan Heid manipulerer Loke, men er maktesløs til å gjøre noe. Han ser det som er skjult for andre, og blir blant annet kontaktet av de som Loke har drept. Loke innser at Illuge har denne evnen, og vil utnytte det til sin fordel. Samtidig vet han at Illuge ønsker å drepe ham, og han både lammer og binder Illuge til seg. Loke begynner etter hvert å tvile på om han har handlet riktig mot Sigyn og Hermod, og blir også mer mistenksom til Heid, samtidig som han er avhengig av henne. Loke konfronterer Vavtrudnir, men Vavtrudnir og Heid har samarbeidet hele tiden, og de rømmer sammen til Nedheimen. Loke innser nå hvor feil han har tatt, og forbanner både jotnene og seg selv – han har nok en gang latt seg lure av dem. Loke drar for å finne Heid, og i mellomtiden angriper Toralv Halt byen. Loke kommer tilbake (uten Heid), og slår ned både Toralv og opprøret. Men nå rakner det for alvor for Loke: Illuge setter fyr på hallen hans; flere av Lokes viktigste menn begår selvmord; han har ingen skip til Ginnungaferden, og mens folket dør av sult og sott kommer et sendebud fra Lokes fiender om at de vil bringe mat, dersom Loke overgis til dem. Det ender med at Loke og Illuge sitter på toppen av Lokes Himmeltårn, og i møte med alle sine knuste drømmer og planer dukker nok en gang Lokes eksistensielle kvaler opp. I det tårnet er i ferd med å bli revet ned av det som er igjen av innbyggere i Mikillborg, hopper Loke opp på murverket og roper at han ikke vil dø, og at han vil ha vingemakten sin tilbake. Idet Loke flyr bort blir Illuge løst fra sine lammende bånd, og dør med det samme.

I *Domen* (1916) fortelles det om: Lokes opplevelser i Nedheimen, hvor han blant annet møter skjebnegudinnen Urd og kontemplerer livet og døden; om Lokes eksistensielle forvirring, tydeligst skildret i Lokes møter med seg selv i ulike former; om Lokes forhold til Sigyn, som – til tross for at Loke er ansvarlig for at begge sønnene deres blir drept – aldri vakler i sin trofasthet og kjærlighet til Loke; om Lokes indre lidelser, hans modning og utvikling, og om hans rolle i Storstriden. Loke går i løpet av *Domen* fra å være bitter, hevnjerrig og stridslysten til å oppnå en innsikt i sine feil, forståelse for den større sammenhengen og til sist en indre ro og lykke. Etter at alt har gått under i den store striden – inkludert Loke og Heids tre barn: Hel, Fenre og Orm – møtes Balder, Odin, Loke, Sigyn og flere av de gjenoppståtte i det som er den nye verden. Både tidsringen og Lokes lagnadsring er blitt hel igjen, og alt er nå som det skal være i

heimene. Det ender med at alle gir fra seg sine tegn på makt til tiden og lagnaden, som igjen legger ned sin makt, slik at Allfader alene har all makt. Tidsringen er hel, Loke har funnet sin plass, og idet den høyeste makten trår frem er verden i harmoni.

Den norrøne gudelæren og Slettos fiksjonsverden

Den verden Sletto skildrer er i stor grad bygget opp av elementer fra norrøn mytologi, slik vi kjenner den fra *Edda*. Samtidig går han ofte langt vekk fra mytene og skaper sin helt egen versjon av for eksempel karakteren Loke. Jeg skal nå si litt om koblingen mellom de to viktigste karakterene i Slettos serie: Loke og Odin, og den norrøne mytologien.

Loke og Odin er sentrale både i Loke-serien og i den norrøne gudelæren, og vil for de fleste lesere være kjente skikkelser. Det spilles tydelig på de mytologiske karakterene i Slettos fremstilling, for eksempel når Odin gir øyet i pant til Mimer, som det fortelles om i *Voluspå*, og når det blir fortalt at Loke kommer fra Lauvøy, som i den norrøne gudelæren muligens er navnet på Lokes mor. Både i norrøn mytologi og i Slettos serie har Loke og Odin et komplisert forhold, da de samtidig er fosterbrødre og fiender.

Slettos Loke er en psykologisk sammensatt karakter, som går fra å være en gutt uønsket av sin familie og oppdratt av dverger, til å bli en tyrannisk leder for hele menneskeheten, og til sist en angrende sjel som vil gjøre opp for sine feil. Også i den norrøne gudelæren er Loke en komplisert skikkelse. Mytologien forteller at han er født av jotunslekt, men det er usikkert om moren hans er jotun eller gudinne. Gjennom sitt fosterbrorskap med Odin er han innlemmet i gudenes verden, men samtidig ødelegger han ofte for dem. Han står i en mellomposisjon mellom gude- og jotunverdenen, og det er ofte han som fungerer som en katalysator i mytene. Loke blir gjerne beskrevet som en narr eller *trickster*, siden han ofte enten kommer seg ut av problemer ved å lure andre, eller havner i problemer fordi han har forsøkt å lure dem. I Slettos serie beskriver Loke seg selv som en “motgud”, noe som understreker både hans aversjon mot gudene og hans opprørske, motsettende personlighet. Selv om det er mye negativt knyttet til den mytologiske Loke – blant annet var han ansvarlig for Balders død – er han ikke utelukkende en ond skikkelse. I mytene er det ofte han som hjelper gudene og redder dem fra diverse uheldige situasjoner. Men det er ikke snakk om noen lykkelig sjelefredelse for Loke i norrøn mytologi, slik som det er i Slettos serie. I *Voluspå* fortelles det at når Ragnarok kommer, kjemper han på

jotnenes side og styrer deres skip. Volven nevner både Hod og Balder blant de som får ta del av den nye verden som kommer, men Loke nevnes ikke.

I norrøn gudelære er Loke verken utelukkende god eller ond, og holder seg ikke trofast til verken guder eller jotner. Dette elementet har Sletto bygget på, og tillagt Loke den menneskelige tilknytningen. Slettos Loke blir en dypere og mer kompleks karakter enn den mytologiske, da hans skiftende tilhørighet blir psykologisk motivert. Der den mytologiske Loke er inkonsekvent og uforutsigbar, en *trickster* som ingen helt kan lite på, blir Slettos Loke trukket i forskjellige retninger av sine ulike sjeledrag, og drevet av en tørste etter kunnskap. I *Skyming* beskriver Loke seg selv slik:

Eg var den som vilde sjaa so langt at ingenting meir dulde seg. Eg vilde ogso sjaa fræet som skal veksa upp og verta det nye Ygdrasil. Eg vilde og sjaa storviljen som set livsstraumen i strøyning. Og fyrst der vilde eg kvila (Sletto, 1918: 141).

Lokes vitebegjærighet er knyttet både til hans trang etter å finne den største makten, og et behov etter å finne seg selv. Spørsmål angående identitet er sentrale også i den norrøne gudelæren, og blir et sentralt tema i Slettos serie. Det samme gjelder gudenes manglende innsikt og evne til å se konsekvenser, som særlig illustreres i Odins forsøk på å få kunnskap om Loke og hans rolle i de hendelser som leder frem til Storstriden. I Loke-serien og i den norrøne mytologien både ofrer Odin det ene øyet og henger seg i Yggdrasil, men kun i Slettos serie er det spesifikt knyttet til Loke. Både Odin og Loke ønsker å finne ut hva Lokes lagnad er, og altså kan ikke Odin hjelpe Loke med å finne seg selv.

Den mytologiske Loke har bånd både til gudene og til jotnene, og fungerer som et bindeledd og en formidler mellom de to maktene. I Slettos serie er Loke knyttet både til guder, jotner og mennesker, og har slik en tredelt identitet. Han fungerer også her som et bindeledd mellom de ulike grupperingene, men han er ingen formidler mellom dem. Siden Loke vokser opp som menneske, har han først og fremst tilhørigheten sin der, og karakteren fungerer også som en representant for mennesket. Blant annet blir hans opprør mot maktene og eksistensielle tvil et bilde på individets relasjon til gud og søken etter egen identitet og tilhørighet. Loke er på konstant leting etter å finne både gud og seg selv. Hans mål om å finne ut hva som er "livsens sigermakt" (Sletto, 1915: 94) driver ham til å svike både guder, mennesker og jotner, men fører

ham til slutt frem til den høyeste makten: Allfaderen. Dette navnet er et spill på den dobbelte koblingen det får i Loke-seriens kontekst: Allfader er i norrøn religion et navn på Odin, samtidig som Faderen i kristen religion er et navn på Gud. I Slettos Loke-serie er det ikke Odin som er den høyeste makten, men Allfaderen, som altså er guden over alle. Ordet Allfader uttrykker slik både den tilhørigheten det har til norrøn religion i fortellingens kontekst, samtidig som det understreker ideen om at denne høyeste makten symboliserer den kristne Gud. Religion gjennomsyrrer hele Loke-serien, og både norrøn mytologi og kristendom er fremtredende.

I et brev til Alf Larsen, forteller Sletto at verket er både indre symbolsk og ytre symbolsk: “Diktet er bygd symbolsk... men soleis at ein kan kalle det indre symbolsk og ytre symbolsk” (Hol bygdearkiv, Olav Sletto). Med dette mener han at det er mulig å lese verket både som en fremstilling av menneskeslektens utvikling de siste 2000 år (ytre symbolsk), og som en skildring av menneskesjelens skjulte lengsler og krefter, og kampen mellom disse (indre symbolsk). Det er det ubevisste sjeleliv han har ønsket å skildre, med den norrøne mytologien som bakteppe.

Denne ytre symbolske fremstillingen er fokusert på religionsutviklingen i nordisk kultur, hvor fortellingen om Loke blir et bilde på det nordiske menneskets religiøse utvikling fra tidlige former for norrøn religion til kristendom. Lokes reise begynner hos dvergene i uvitenhet, både om religion og om sin egen identitet. Når Loke blir 18 år forteller Fredkjell ham både om hans bakgrunn og om de norrøne gudene. Loke får altså innsikt i sin egen tilhørighet og gudstro samtidig, noe som henger sammen gjennom hele Lokes utvikling. Han dyrker en tid Odin, som i den ytre symbolske fremstillingen forestiller åsatroens gullalder innen nordisk kultur. Når han får vite at verken guder eller jotner nødvendigvis er den høyeste makten, tar han avstand fra dem begge. Han famler en stund, og finner ikke riktig vei, før han – etter en lang periode innestengt i en hule, hvor han møter sine indre demoner og gjennomgår en smertefull selvrefleksjonsprosess – endelig finner den rette troen. Dette fører ham til sist frem foran Allfaderen, som i den ytre symbolske fremstillingen er menneskehetens møte med den høyeste, sanne gud – som hos Sletto er den kristne Gud.

I tillegg til å være en fremstilling av menneskehetens utvikling, er fortellingen om Loke et bilde på sjelens kamp med de ulike kreftene som trekker i den. Lokes søken etter den høyeste makten er slik et bilde på noe mer grunnleggende menneskelig, nemlig sjelens lengten etter en allmechtig gud. Samtidig er det også et opprør mot makt og autoritet, blant annet i Lokes forsøk på å gjøre menneskeheten til en makt på størrelse med guder og jotner. Lokes aversjon mot

gudene oppstår når han får vite at det ikke er sikkert at gudene er en sterkere makt enn jotnene, noe som betyr at Loke ikke kan vite hvem av guder og jotner som er den høyeste makten. Disse to maktene forestiller hver sin kraft, henholdsvis skapende og ødeleggende. I møte med disse to kreftene, som er i konstant strid med hverandre, blir Loke desperat etter å finne ut hvilken makt som er den sterkeste. Denne striden foregår både utvendig, mellom guder og jotner, og innvendig, i Lokes sjel. Han trekkes mellom de to, og i store deler av *Millom eldar* og *Skyming* ser vi at han gir han etter for den ødeleggende kraften i seg selv. Dette illustreres blant annet i karakterene Sigyn og Heids forsøk på å påvirke Loke på hver sin måte, og Lokes valg av Heid fremfor Sigyn. Sigyn hører til gudene og representerer den skapende kraften, og for Loke er hun en trofast følgesvenn. Jotunkvinnen Heid, derimot, sviker Loke flere ganger og representerer den ødeleggende kraften.

Det kristne motivet

I tillegg til det norrøne motivet er det et tydelig kristent motiv i Loke-serien. Allusjoner til bibelfortellinger og bruk av kristen symbolikk er gjennomgående i bøkene. Jeg skal nå trekke frem to av de som jeg mener utpeker seg særlig: treenigheten og Jesus.

Treenigheten

Serien om Loke kan fortolkes som en fortelling om menneskesjelen, og om menneskets kontakt med, og tro på, gud. Lest på denne måten er Loke en representant for menneskesjelen, som slites mellom ulike identiteter, som lengter etter tilhørighet, og som stadig er på jakt etter en innsikt om den høyeste makten, og altså stadig søker etter Gud. Loke ønsker både å vite hvem han selv er, hvor han hører til, og hvem som er den endelig seirende makten. I serien er den høyeste av maktene tiden, lagnaden og Allfaderen – som kan tolkes som en allusjon til Faderen, sønnen og den hellige ånd –, og størst av dem er Allfaderen. Det er altså ikke overhodet for æsene, Odin, som er den høyeste makten, men en mer mystisk og udefinert “Allfader”.

Parallellen mellom de to religiøse motivene fremstår her som en analogi. Begge religionene representerer en manifestasjon av menneskets søken etter det guddommelige, noe som viser det generelle ved den menneskelige sjel. Struktureringen av de ulike maktene i Slettos serie, hvor Odin er den guddommen menneskene ber til, men Allfaderen er den virkelige Gud, kan tolkes som en representasjon av menneskets grunnleggende søken etter den høyeste

guddommen. Den historisk hedenske troen på Odin fremstår da som et steg på veien til innsikten om den riktige Gud. Menneskene i norrøn tid søkte altså egentlig også etter Gud innerst inne, fordi det er en del av menneskets sjel. Den idylliske tiden etter Ragnarok i *Domen*, kan da tolkes som en tid hvor mennesket har funnet den sanne Allfaderen – Gud – og gjenoppstandelsen blir et bilde på frelsen.

En annen mulig lesning er at tiden etter Ragnarok skal forestille livet etter døden, og at Ragnarok er Dommedag. Det fortelles fra Sigyns perspektiv, og hun ser at Balder kommer gående ut fra en lyskilde. Sammen med ham går Odin, Brage, Loke og Tor. De døde har gjenoppstått, slik som flere av dem også gjør i *Voluspå*. Balder forteller at tiden, som har vært ødelagt, har blitt hel igjen. I Slettos univers er tiden både sirkulær og lineær, i det at den både er forklart som en ødelagt ring av tider som gjentar seg, og som en helbredet tidsring som går fremover uten gjentakelser. Tidlig i serien forklarer Odin for Loke at tiden strømmer frem fra sitt eget dyp, og det er ustanselig “tid etter tid” (Sletto, 1915: 57). Tre aldrer flyter sammen til en evighet, og det er tre ganger tre evigheter. For hver av de ni evighetene, skal det føres en ny strid som skal ende i en dom. Men Odin har ikke fullstendig innsikt i hvordan tiden fungerer, eller kunnskap om hva som kommer til å skje, og han forklarer for Loke at “ingen spanar sitt syn yver det heile anna enn Allfader” (Ibid.). Nå har den endelige dommen vært, og den ødelagte tidsringen har blitt hel. Balder forteller at tiden ikke kan “bolkast upp heretter” (Sletto, 1916: 205), og den vil nå kunne strømme uendelig, uten å brytes opp av strid og dom. Bokas tittel, *Domen*, forteller oss at denne dommen er verdt å legge spesielt merke til. I en kristen-tematisk lesning underbygger tittelen tolkningen om at den endelige striden i boka er Dommedag.

De tre maktene – tiden, lagnaden og Allfader, står som sagt over de andre gudene – med Allfader som den høyeste av maktene. I tillegg er de innad strukturert slik at tiden bøyer seg for lagnaden, noe som kommer frem på slutten av *Domen*:

No kunde dei sjaa at alle som hadde førarverd og hovdingvyrdnad, dei gav sine magtteikn ifraa seg til lagnaden og tidi. Odin gjorde det same. Ogso nornorne la magti si ned, og gjekk inn millom dei andre ljose gydjor. Men tidi tok sin magtstav og la for føterne aat lagnaden, og atter la lagnaden si magt ned. Og so stod alle og venta i age. Daa hende det at ljuset opna alle portar, og Allfader steig fram ifraa duldo med Heimskruna paa. Gimleglansen strøymde fullklaar. No var livsens velde. Og klangarne brusa og baara (Sletto, 1916: 207).

Først gir alle verdslige og guddommelige fra seg sine tegn på makt. Dette kan tolkes som en form for overgivelse, en fullstendig tillit til de høyeste maktene. Også Odin og normene (skjebnegudinnene) gir fra seg sine makt-tegn. Etter hvert gir også tiden fra seg sin maktstav og legger den for føttene til lagnaden, noe som symboliserer at tiden er underordnet lagnaden. Til sist legger lagnaden sin makt ned, og da kommer Allfader frem.

Først når alle har overgitt sin makt, og slik vist absolutt tillitt til den høyeste makten, viser den seg. Om man ser dette i et videre perspektiv, kan det tolkes slik at sjelens grunnleggende ønske om å finne Gud er avhengig av menneskets evne og vilje til å legge fra seg sitt eget ego, gi fra seg all makt, og overgi seg fullstendig til Guds makt. Det er dette den symbolske reisen til Loke har handlet om.

Norrøne kristus-skikkelser

I den kristen-symboliske lesningen av Slettos serie – hvor tiden, lagnaden og Allfaderen alluderer til den kristne treenigheten – blir det naturlig å lese Balder som en slags Jesus. Blant annet snakker Odin om Balder som en gave han fikk som påminnelse om Allfaders fred, og Odin ber Hod lære freden av Balder, noe som får frem bildet av Balder som et fredssymbol. I tillegg blir Balders død omtalt som nødvendig, fordi han er den lyseste, og Vavtrudnir sier at en må dø for mange, noe som tydelig spiller på forestillingen om Jesus som ofret seg for menneskeheten.

I Slettos serie må Balder ifølge Vavtrudnir dø fordi “tidi [vil] ha eit vende” (Sletto, 1915: 103). Det at tiden vil ha en forandring henger sammen med Odins skildring av tidsringens evigheter og aldre, og at de nå er inne i den siste alderen i den siste evigheten, noe som betyr at krig og dom nærmer seg. Balder er i Loke-verket og i den norrøne mytologien nært knyttet til Ragnarok, og hans død er både et tegn på at endetiden kommer, og en utløser av den apokalyptiske striden. I Slettos serie fremtrer Balder som en lederskikkelse under gjenoppstandelsen, noe som igjen underbygger tanken om Balder som en form for Jesus. Under denne gjenoppstandelsen kommer Balder med en lignelse, for å illustrere hvordan Loke, Odin og Sigyns veier frem mot gjenoppstandelsen ser ut. Han kommer da ut av lyset, og forteller om tre ulike fotspor. Det første er Lokes fotspor, som er svært vinglete, men når frem til slutt; det andre er Odins, og han har også gått litt vinglete. En stund har han gått bakover i stedet for fremover, men brått blir stegene trygge, og sporene går direkte dit de skal; de siste fotsporene er Sigyns, og de har ikke vinglet. De har vært lette og sikre, fordi sinnet har vært i fred med seg selv. Det

lignelsen uttrykker er at selv om de tre har hatt svært ulike veier frem mot gjenoppstandelsen, så har Allfaderen tatt imot dem. I en kristen tolkning, hvor gjenoppstandelsen er frelsen, formidler lignelsen et bilde av Gud som både tilgivende og allvitende. Det at også Loke blir reddet uttrykker at mennesket kan nå frem til frelsen uansett hvor langt unna det befinner seg innimellom.

I kristen tradisjon er det vanlig å snakke om å følge i Jesu spor, og i evangeliene uttrykker Jesus seg flere ganger i form av lignelser, slik at Balders bruk av fotspor-lignelsen synliggjør en kobling mellom ham og Bibelens Jesus. Samtidig er han ikke en del av de tre høyeste maktene, slik som Jesus er en del av treenigheten. Altså er Balder ingen entydig Jesus-skikkelse.

I likhet med Balder er heller ikke Odin en del av de tre høyeste maktene, men også Odin kan leses som en Jesus-skikkelse. Han har blitt tildelt en særegen rolle blant gudene, som en slags stedfortreder eller representant for Allfaderen, slik Jesus var Guds representant på jorden. I tillegg ofrer Odin seg ved å henge seg i Yggdrasil. Dette gjør han for å få kunnskap som kan hjelpe ham til å forstå Allfaders plan, spesielt med tanke på Loke. Selve offerhandlingen minner om Jesu korsfestelse, og også rollen som en villig og tillitsfull brikke i Allfaders/Guds plan forsterker inntrykket av Odin som en slags Jesus. Samtidig har Odin egenskaper fra både Moses og Gud. Odin får noen gaver av Allfaderen, hvor en av de er Balder, det lyse barnet, og en annen er gulltavler med runer på. Disse tavlene er en allusjon til steintavlene som Moses fikk fra Gud på Sinai-fjellet, i tillegg til å være et element fra *Voluspå*. I likhet med Moses, er Odin en slags fører for sitt folk, og en av Guds utvalgte. Samtidig er det ham menneskene ber til, og det er han som er det høyeste guddommen de kjenner til, noe som betyr at han for menneskene er en de facto Gud. Det er også Odin som skaper menneskene, slik som han gjør i norrøn mytologi. I Slettos univers er det Allfaderen som gir Odin evnen til å skape, og det er antydning at ideen om menneskene også blir gitt Odin. Han får syner av Valhall, Mannheimen, og deretter Allfaders rike. Når han får dette siste synet, får han tilbake evnen til å skape – en evne ingen av de andre gudene i Valhall har. Han utformer Valhall, og vekker opp gudeætten. Så bygger han Mannheimen, som blir “eit avbilæte av allheimen” (Sletto, 1915: 60), og deretter skaper han menneskene, som han beskriver som halvt ånd og halvt jord.

Loke

Loke er både menneske, gud og jotun, og blir trukket i ulike retninger av sine ættedrag. Som

menneske består han allerede av to motstridende elementer, nemlig ånd og jord. Ånd representerer det sjelelige, overjordiske, og får frem assosiasjoner om noe svevende, luftig. Jord representerer det kroppslige, håndfaste, og kan assosieres med jorden, altså menneskets boplass. Slik er Loke, som menneske, allerede påvirket av to elementer som trekker i hver sin retning. I tillegg har han altså gudedrag og jotundrag, som gjør Lokes identitetsplittelse mer ekstrem. I en kristen tolkning er menneskets splittelse noe som må forenes for at man skal kunne leve et harmonisk liv – og nå frelsen. Loke er ekstrembildet på hvordan mennesket kan slites mellom ulike krefter, og hvordan det må kjempe for å finne både seg selv og den rette vei.

Ragnvald Skrede skriver i *Ei bok om Olav Sletto* at både Satan og Prometheus kan ha vært en del av utformingen av Slettos Loke. I stedet for djvelen mener jeg Judas er en mer sannsynlig inspirasjonskilde for Loke. Han er først en beundrende følger av Jesus, men sviker ham, slik som Loke først tilber, men siden sviker, Odin. Samtidig utløser sviket i begge disse fortellingene en hendelse som er helt nødvendig. Judas er nødt til å forråde Jesus, for at Jesus skal kunne frelse menneskeheten, og på samme måte er Lokes rolle i oppløpet til Ragnarok nødvendig for at Storstriden skal komme og tidsringen skal kunne bli hel igjen.

Lokes forhold til Odin kan tolkes som et bilde på menneskets relasjon til Gud. Først har Loke en umiddelbar tiltro til Odin, men han utvikler etter hvert en følelse av svik over at Odin ikke viser seg mer for ham. Loke gjør da opprør, og skyver Odin fra seg, mens han opphøyer seg selv og sin egen status. Når Loke får komme til Valhall og møter Odin er han en stund tilfreds, men når han får vite om de ulike maktene og den store striden som skal komme skyver han igjen Odin fra seg. På samme måte kan menneskets forhold til Gud være preget av motstand og tvil, og kanskje også misunnelse. Det høye tårnet Loke bygger seg i Mannheimen, Himmeltårnet, er et forsøk på å etterligne Odin og hans utsiktstårn, men det kan også tolkes som en allusjon til Babels tårn fra Bibelen. I 1. Mos 11,1-9 fortelles det at menneskene holdt på å bygge et tårn som kunne nå helt opp til himmelen, og fordi de var samlet og samarbeidet mente Gud at ingenting ville være umulig for dem. Derfor måtte Gud splitte menneskene, og gjøre det slik at de ikke kunne samles til ett folk. Det tårnet Loke bygger seg er en imitasjon av Odins tårn, men samtidig et tegn på menneskenes økende styrke. Loke samler Mannheimen til ett rike, og vil finne en vei til Valhall for å kunne kjempe mot gudene – og vinne makt for menneskene. Lokes feilaktige opprør mot Odin og mislykkete drøm om å opphøye menneskenes makt i verden kan tolkes som en fordømmelse av sekularisme og humanisme.

Historien om Lokes unnfangelse gjør at han, i likhet med Odin og Balder, har trekk til felles med Bibelens Jesus. Lokes mor blir gravid da hun blir truffet av et lyn, mens Maria i Bibelen blir fortalt av engelen Gabriel at hun skal bli befruktet av den hellige ånd. I likhet med Jesus er altså Lokes fødsel en jomfrufødsel, og i tillegg er de begge en form for profeter blant menneskene. Loke er et bindeledd mellom menneskeheten og gudene, og blir en stund selv dyrket som en gud. Loke er også en tydelig leder for menneskene, men i motsetning til Jesus blir han en manisk tyrann. Loke har altså trekk fra både Judas og Jesus, noe som underbygger den ekstreme identitetssplittelsen som former karakteren.

I serien er Loke drevet av sin søken etter det som kan oppsummeres i to spørsmål: Hvem er jeg, og hvem/hva er Gud? Disse to spørsmålene er sammenvevd gjennom hele historien, og først når Loke finner svaret på det ene, kan han finne svaret på det andre. Dette skjer i form av en lang renselsesprosess, hvor Loke er fanget i en hule og blir tvunget til å konfrontere både seg selv og sine indre demoner. Etter at Loke er vitne til havets ødeleggelse av jorden, som skildres nærmest som en overgrepsscene hvor havet forgriper seg på jorden, faller han sammen i forløsende gråt. Dette skjer i kapittel 11 i *Domen*, som heter “Berg klovnar”. Tittelen henviser til at det fjellet Loke og Sigyn befinner seg i, sprekker, men også at Lokes indre berg av arroganse, motstand, hat og bitterhet løsner. Kapittelet ender med Sigyn som bevitner Lokes frigjøring: “No grèt han! No er han snart løyst!” (Sletto, 1916: 177). Etter en form for ikke-eksistens utenfor tiden og resten av universet, hvor han har blitt brutt ned og omformet, slipper han, som en nyfødt, gråtende ut av hulen – og blir møtt av den moderlige Sigyn, som lykkelig tar imot ham. Loke har slik blitt den levende versjonen av materialet som skapes og ødelegges, og i likhet med Kryplings jern og Fredkjells åker, har Loke blitt brutt ned til nærmest ingenting, for så å oppstå i ny form.

Avslutning

Slettos romanserie forteller en historie om karakteren Lokes personlige reise og utvikling, skildrer menneskesjelens ulike dragninger, samtidig som den symbolsk forestiller menneskeslektens progresjon fra før-kristen til kristen tid. Det sentrale temaet er menneskets relasjon til Gud, illustrert ved Lokes ferd til Allfaderen. Slettos Loke fungerer som et bindeledd, som tydeliggjør koblingen mellom vår kulturs hedenske periode og kristendommens rolle i det moderne samfunn. Hans utvikling symboliserer menneskesjelens tidløse lengsel etter Gud, og i

denne tolkningen uttrykkes det en idé om enhver religiøs tro som en grunnleggende søken etter den sanne guddommen. Det er selve menneskesjelen som trekkes mot den høyeste makten, og andre religiøse overbevisninger, slik som åsatro, fremstilles som kun et steg på veien mot den sanne Gud. I serien blir Ginnungagap et bilde på menneskesjelens reise gjennom det kaotiske livet, en reise som fører frem til en endelig dom, hvor sjelen oppnår enten evig frelse eller fortapelse. Lokes rolle i Storstriden gjør at han redder sjelen sin og får en plass i paradiset som følger verdens undergang. Selv en så fortapt sjel som Loke kan altså frelses.

Referanser

- Austbø, J. (1923) *Olav Sletto. Ein studie*. Oslo: Olaf Norli.
- Dale, J.A. og Reinton, L. (1966) *Ei bok om Olav Sletto*. Oslo: Samlaget.
- Hol bygdearkiv. Olav Sletto-materialet, arkivboks 24-3B, Erik Lie (u.d.).
- Hol bygdearkiv. Olav Sletto-materialet, arkivboks 1-2, Olav Sletto (u.d.).
- Omdal, G.K. (2010) *Grenseerfaringer: fantastisk litteratur i Norge og omegn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sletto, O. (1915) *Loke. Eit hugsyn*. Kristiania: Ringen forlag.
- Sletto, O. (1916) *Domen. Eit hugsyn*. Kristiania: Ringen forlag.
- Sletto, O. (1917) *Millom eldar. Eit hugsyn*. Kristiania: Ringen forlag.
- Sletto, O. (1918) *Skyming. Eit hugsyn*. Kristiania: Cammermeyer forlag.